

BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG

SØRUM-SPEILET

NUMMER 1 - 2020 - 26. ÅRGANG

**Sørums eldste innbygger
Sørumbåten er navnet
Sypikene i Lørenfallet
Oppvekst på Huseby
Snø var det nok av
Gitarfabrikken i Sørum**

Nytt fra styret

Kjøkkenet på Nordli før og etter oppussing. Foto: Elin Mørk

Fredag 24. januar arrangerte historielaget åpent møte på Festiviteten på Sørumsand. Åsmund Huser og Arve Johansen tok oss med på en musikalsk tur fra Lystad til Bingsfoss. Åsmund nevnte vel de fleste butikker som lå langs ruta og som mange i salen nikket gjenkjennende til. Åsmund og Arve framførte også gamle viser fra revyer som i sin tid ble framført på «Teten». Etter ei kort pause viste Lillian Mobæk bilder fra gamle Sørumsand. Odd Mobæk hadde vært ute i dagens Sørumsand og ved hjelp av droner tatt bilder fra Sørumsand i dag. Ca. 60 møtte opp og som Åsmund sa: *"Vi hadde jo håpet at flere av Sørumsands yngre og nye innbyggere hadde møtt opp."* Vi må nok se litt på hvordan vi forhåndsreklamerer våre arrangementer.

Historielaget trenger flere frivillige.

Har du lyst og anledning til å være med i dugnadsgjengen?

Styret har ved flere anledninger diskutert om vi kan klare å opprettholde det store aktivitetsnivået som Blaker og Sørum historielag har hatt gjennom mange år. Vi har en rekke gode hjelpere som sammen med styret forsøker å levere i forhold til arbeidsplan og lagets formål, men det er grenser for hvor mange timer den enkelte kan legge ned i frivillig arbeid, og hvor mange år en orker å holde det gående. Vi har gledelig mange medlemmer og spør nå om noen flere kan tenke seg å bruke litt tid og krefter på en eller flere av historielagets aktiviteter. Gjeldende arbeidsplan finner dere på side 11.

Her er noe av det vi trenger hjelp til:

Nordli:

Som kjent disponerer vi nå Veslebygningen på Nordli. Vi har hatt dugnader der både før og etter jul slik at vi har fått malt kjøkkenet, har fått satt inn arkivskap, skrivebord, stoler, møtebord og kopper og kar. Mye har vi fått og mye har vi kjøpt på loppemarked. Men fortsatt er det en god del arbeid igjen. Vi er ikke ferdig med å male, men den største utfordringen nå er å få arkivert det vi har liggende både på Nordli og på Vølneberg. Har du litt bakgrunn fra slikt arbeid hadde styret satt pris på litt hjelp. Det har lett for å bli mye arbeid på styremedlemmene, så derfor ønsker vi litt hjelp også fra deg som medlem.

Sørum-Speilet:

Medlemsbladet har mye spennende stoff om Sørum både i fjerne tider og i den nære fortid. Asbjørn Langeland, vår mangeårige redaksjonssjef har bestemt seg for å slutte, noe vi syns er synd, men som vi selvfølgelig aksepterer. I redaksjonen sitter fortsatt Anne-Marie Lund, dyktig Blakerdame, og som dere muligens har lagt merke til er det kommet inn en ny medarbeider fra Midtbygda, Randi Fjørstad. Hun har mange gode innspill på personer vi kan snakke med. Et eksempel er 104 år gamle Ingrid Ringvold, som dere kan lese om i dagens nummer. Sistemann i redaksjonen er Elin Mørk, som sitter som representant fra styret. Er det noen som kan tenke seg å bli med i redaksjonen hadde det vært fint. Det er en fin måte å bli kjent med interessante mennesker i bygda på. Vi gir ut 4 nummer i året.

I forrige nummer informerte vi om utgiftene vi hadde i forbindelse med rørleggerarbeide på Nordli. Noe svar fra Sørum politikerne fikk vi ikke før kommune sammenlåingen, så nå tar vi kontakt med politikerne i den nye kommunen.

Det er løpende arbeid med Hjemmesiden og Facebook-siden vår, så der trenger vi medlemmer med datakunnskaper. Det hadde vært fint om en (gjerne flere) av dere meldte dere.

Kan du tenke deg å være med på noe av dette? Da setter styret stor pris på å høre fra deg. Kontakt leder Kåre Alfred Bøhler, mobil 938 76 365 – epost alfrebo@online.no

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Anne-Marie Lund – 477 57 261
Elin Helen Mørk – 958 62 613
Randi Fjørstad – 901 42 163

Epost:

redaksjon@sorumhistorie.no

Adresse

Aasgaardvegen 230
1923 Sørum

Styreleder

Kåre A. Bøhler
Epost: alfrebo@online.no
Tlf. 938 76 365

Kontonummer: 1321.08.05189

Hjemmeside

www.sorumhistorie.no

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk:

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

*SØRUMBÅTEN: Norges eldste båtfunn, pryder
Lillestrøm kommunes kommunevåpen, ble
funnet ved utløpet av Rømuva i Glomma.
Like ved Bingen lenser.
Foto: Michael Teisen, Norsk Sjøfartsmuseum*

Historielaget minner om: Årsmøtet i Blaker og Sørum Historielag Tirsdag 10. mars 2020, kl. 18.00.

Innkallingen er datert 25. november 2019 og ble publisert i Sørum-Speilet nr 4/2019.

Møtet holdes på Meierigaarden Kro i Lørenfallet. Servering før årsmøteforhandlingene. Møtet åpnes med et kåseri av Asbjørn Langeland: «Fra bygdesamfunn til soveby. Frogner i Sørum fra 1960-tallet til 2020.»

Saksliste:

1. Godkjenning av innkalling og saksliste
2. Valg av møteleder og referenter samt to til å skrive under protokollen
3. Årsberetning for 2019
4. Revidert regnskap for 2019
5. Forslag til Arbeidsplan for 2020
6. Forslag til Kontingent for 2021
7. Forslag til Budsjett for 2020
8. Innkomne saker. Ingen saker mottatt innen fristen 11.02.2020
9. Valg av medlemmer til styret, til valgkomiteen, revisor og utsendinger til årsmøtet i Romerike Historielag

Stemmerett i årsmøtet har de medlemmene som har betalt kontingent for 2019 eller er innmeldt og har betalt kontingent for 2020, senest 6 uker før årsmøtet (jfr. Vedtektene §3).

Viktig informasjon

Endelig saksliste og møtepapirer blir lagt ut på vår hjemmeside senest 2 uker før møtet. Møtepapirene blir også lagt ut i møtelokalet. NB! De som ønsker å få papi-rutgave av sakslisten og øvrige papirer i posten, kan bestille dette fra Kåre A. Bøhler, Mobil 938 76 365, e-post: alfrebo@online.no

Sørum, 19. februar 2020

A. Bøhler (sign.)
leder

TAKK TIL 100-ÅRSJUBILANTEN

Blaker **Sparebank**
Lokal støttespiller i 100 år

Innhold

Nytt fra styret	2	Sypikene i Lørenfallet	8
Årsmøte 2020	3	Historielagets arbeidsplan	11
Sørums eldste innbygger	4	Oppvekst på Huseby	12
Sørumbåten er navnet	7	Snø var det mer enn nok av!	16
		Gitarfabrikken i Sørum	18

Sørums eldste innbygger

Av Elin Mørk og Randi Fjørstad

Levealderen i Norge øker jevnt og trutt. I dag lever det 1080 personer over 100 år i Norge, og antallet øker for hvert år. Blant dem som er over 100 år er de aller fleste kvinner, hele 900 mot 180 menn.

Den kommunen som har flest 100-åring er selvfølgelig Oslo. Landets største kommune har 193 hundreåringer. Den kommunen som har flest hundreåringer i forhold til innbyggertall er imidlertid lille Fedje kommune i Hordaland. Der bor det 561 innbyggere og to av dem er over 100 år. Til sammenligning har Trondheim 28 personer over 100 år, og Bergen 54.

I desember 2019 hadde vår gamle nabokommune Skedsmo ni hundreåringer, Fet ingen, mens Aurskog-Høland fikk sin femte hundreåring i desember. Da fylte den tidligere lensmann i Aurskog-Høland, Gunnar Asmyr, 100 år og ble intervjuet i Indre Akershus blad.

Tall fra desember 2019 viser også at det finnes hele 50 kommuner som ikke har innbyggere over 100 år. Som et apropos kan nevnes at verdens eldste person hittil er en kvinne som døde 122 år gammel i 1997. I Japan døde landets eldste mann i januar 2019. Det var den 113 år gamle Masazo Nonaka. Han kom med i Guinness rekordbok i 2018 som bevis på at han på det tidspunktet var den eldste personen i verden. Som hovedårsak til økt levealder nevnes ikke overraskende bedre medisinsk behandling og at folk flest har en litt sunnere livsstil.

Ingrid Marie Ringvold (f. Sørli) – 103 år.

I gamle Sorum er det i dag tre personer som har fylt 100 år, og den eldste av disse er Ingrid Marie Ringvold, født Sørli. Ingrid ble født 24. mars i 1916 og fyller 104 år om knappe to måneder. Sorum-Speilet inviterte seg selv på besøk hos Ingrid, som de siste årene har bodd på Blaker Bo- og omsorgssenter. Vi ble tatt godt imot av Ingrid og tre av hennes fire døtre.

Ingrid ble født på gården Sørli (gnr. 1 bnr. 5) i Midtbygda. Foreldrene het Karl Johan Sørli og Helga (f. Imshaug). Karl var født på Sørligården og var i utgang-

Brudeparet Ingrid Marie Sørli og Lars Ringvold. gift i Sorum kirke 28. juni 1941.
Foto: Privat

spunktet ikke odelsgutt. Han var nest yngst av elleve søsken. Det ble allikevel han som overtok gården. Flere av søsknene hans ble rammet av tuberkulose og døde unge. Karls far Ole Kristiansen Sørli kjøpte i sin tid to bruk på Sørli. Siden det har denne gården vært den største i grenda. (Mer om Sørligården står i Bygdeboka bind 2, side 571).

Fem år gammel fikk Ingrid en liten søster. «Foreldrene mine hadde tenkt å kalle henne Berit, men jeg syntes at Solveig var så mye penere», forteller Ingrid. Så da ble det slik.

Søsteren fikk navnet Solveig Helene, født 1921. Hun arbeidet som lærerinne både på Sørumsand og Frogner barne-skoler. Som godt voksen arbeidet Solveig for Misjonsalliansen i Taiwan.

De to søstrene hadde en god oppvekst på Sørli. Ingrid husker at hun hadde

både dukke, dukkevogn og dukkeseng, samt et lite koppestell å leke med. Hun husker også en bok hun likte spesielt godt. Gjennom den lærte hun seg klokka.

Ingrid startet på Sorum folkeskole høsten 1923. Skolebygningen, som var helt ny, ble tatt i bruk samme høst som Ingrid startet sin skolegang. Siste året på folkeskolen hadde hun Marta Ringvold som lærer i handarbeid. Marta var bare ti år eldre enn Ingrid og det de ikke visste var at de drøyt ti år senere skulle bli svigerinner. Marta var lærer på Sorum skole i over tjue år. Hun bodde i skolens lærerinneleilighet i 2. etasje.

Etter folkeskolen ble det ett år på Romerike ungdomsskole på Sørumsand. Der bodde Ingrid i skolens internat, og reiste hjem til Sørli bare i helgene. I ungdomsskoleklassen

fikk Ingrid en god venninne, Helga Ringvold. Helga var fem år eldre enn Ingrid, kom fra Toten og var en yngre søster av lærerinnen Marta Ringvold. Helga bodde hos søsteren Marta mens hun tok ungdomsskolen. Så hadde det seg slik at søstrene Ringvold hadde en kjekk bror som het Lars (f. 1912), og det skulle bli avgjørende for Ingrids fremtid. Da Ingrid og Lars ble kjent var det gjort. De ble kjærester og det skulle bli mange lange sykkelture for å treffe hverandre i årene som kom. Ingrid syklet syv mil fra Sørli til Feiring, og der møtte hun Lars som hadde syklet henne syv mil i møte fra Toten. En god øvelse i å møtes på halvveien. De forlovet seg høsten 1939.

Da Ingrid var 18 år kjøpte foreldrene piano. Hun fikk lære noter og å spille av en dame på Kløfta. Dit måtte hun også sykle. «Men nå er notene glemt», sier hun. «Det ble ikke mye tid til å spille, og kanskje var vi ikke musikalske nok». Her henviser hun til døtrene sine, som alle fikk lære å spille, men som bekrefter at de heller ikke spiller mye lenger.

Høsten 1938 startet Ingrid på en ettårig husmorskole på Eidsvoll. Hun hadde frøken Bjørknes som lærer inne, og ble godt budd på de arbeidsoppgavene som ventet en husmor på en gård.

Ingrid og Lars giftet seg i Sorum kirke den 28. juni i 1941. Da var de hhv. 25 og 29 år gamle.

Bryllupsfesten ble holdt på Sørli gård med 25 gjester til bords. «Jeg hadde tinget Gudrun Hønsen til å sy kjolen», forteller Ingrid. «Men det kom noe i veien for henne så jeg måtte kjøpe en ferdig kjole». Det er tydelig at «å kjøpe ferdig» ikke følte helt bra. Det var unødvendig å bruke penger på det i gamle dager. Det var rimeligere å få en kjole sydd. Men nydelig var både hun og den ferdig kjøpte kjolen. Det ser vi av brudebildet, som pryder veggen på rommet hennes på Blaker. Et annet minne dukker også opp. «Vi skulle ha fiskepudding i forretten. Den ble satt til kjøling i kjelleren hos naboen, men da vi skulle bruke den hadde den blitt sur», forteller hun. Kjellere var datidens kjøleskap, og det pleide å fungere godt. Men det var varmt denne sommer-natten, og det var tordenvær. Kanskje det var årsaken. God bryllupsmiddag ble det allikevel. Om den ble med eller uten annen forret er glemt i dag.

Lars var også fra gård, og han var odelsgutt. De nygifte slo seg derfor ned på Toten de første årene. Der ble eldste

datteren Birgit født i 1942. Tre år senere fikk Birgit en lillesøster. Helga ble født i 1945. Hun kalles fortsatt for lillesøster, selv om det kom to søstre etter henne.

Ingrid og Lars bestemte seg for å bosette seg på Sørli og drive Ingrids odelsgård, siden den var den største av de to odelsgårdene. I 1946 flyttet de inn på Sørli og der ble datteren Kirsten født i 1947. Fem år senere, i 1952, kom yngstedatteren Ingunn til verden.

Ingrid og Lars forpaktet gården de

*Ingrid Marie Sørli som konfirmant i Sorum kirke 1931.
Foto: Privat*

første årene på Sørli. De bodde i samme hus som Ingrids foreldre og delte husholdning. Gården ble skrevet over på Lars Ringvold i 1953. Husene var gamle og trekkfulle. Ingrids far Karl hadde modernisert hovedbygningen i 1914, men det var lenge siden. Stabburet var fra 1925 og fjøset fra 1935. Da Ingrid og Lars overtok driften startet de med å bygge en ny sidebygning for å få bedre plass til innleide arbeidsfolk. Den sto ferdig i 1955. Så ble det ny låve i 1957, og i 1962 ble hovedbygningen satt i stand og utvidet. I 1980 ble det bygd ny generasjonsbolig litt vest for gårdstunet. I alle år ble det drevet allsidig jordbruk på gården, med hovedvekt på melkeproduksjon. De hadde rundt regnet 20 melkekyr, flere griser, høner, 2 hester og alltid mange katter på gården. En gang opp til 10 stykker. Lars, som ble farløs allerede som 12-åring, var en dugandes arbeidsmann. Han hogde bl.a. alt tøm-

meret i egen skog til alle husene som ble bygget på gården. Han og Ingrid tok fjøsstellet sammen. Skogsarbeidet ble gjort mellom øktene i fjøset.

Melkespann med melk fra kveldsmelkinga ble oppbevart til kjøling i store oljefat fylt med rennende kaldt vann. Dette fungerte godt, og på gården finnes flere diplomer for god melkekvalitet. Melka ble levert til meieriet i Lørenfallet, og ansvaret for melkekjøringa ble delt mellom gårdene. Det var ikke tid til å fly på butikken støtt – det var for langt og for travelt til det. Så den dagen man hadde melkekjøringa handlet man i tillegg det man måtte trenge av mel og sukker og andre tunge saker. Handelen foregikk på meieributikken.

Døtrene til Ingrid forteller om en mor som var interessert i grønnsakdyrking, og som hadde kjøkkenhage med alle slags grønnsaker. Hun dyrket både kål, gulrøtter, bønner, salat og mange andre sorter. De husker at mor Ingrid sto veldig tidlig opp for å plukke bringebær. Det var beste måten å unngå vepsen på.

Da Ingrid etter hvert sluttet med den omfattende kjøkkenhagen måtte hun kjøpe kål på butikken. «Det syntes jeg var veldig flaut. Jeg syntes i grunnen at det var noe man måtte greie å holde seg med sjøl», sier hun. Hun er ganske beskjeden på egne vegne og prøver å tone kjøkkenhagen og egen arbeidsinnsats ned når døtrene roser henne for den. Men samtidig forteller Ingrid at «jeg likte å arbeide og bruke kroppen». Det ble mange tunge løft med melkespann også. «Jeg greide det, men hadde ikke godt av akkurat det», sier hun.

Når Ingrids døtre forteller om det de satte stor pris på i sin oppvekst på Sørli, nikker Ingrid gjenkjennende. Et høydepunkt var å gå på tur til Bæregtjernet, med medbrakt niste.

Et annet høydepunkt var feiringen av St. Hansaften. Den ble feiret i Vesleinnngjerdningen (ved Hagan). Dit kjørte Lars med traktor, med Ingrid og jentene i tilhengeren og resten av folkene i Sørligrenda. Det ble tent bål, kokt kaffe og servert kringle. Ungene fikk i tillegg brus og gullvafler. Det var ikke hverdagskost, og ble derfor nydt i fulle drag. Men kanskje var det aller gjeveste på slike dager at de voksne tok seg tid til å leke med ungene. «Slå-på-ring» var spesielt morsomt.

Vi trengte ikke å dra så langt den gangen for å få litt tiltrengt forandring, sier

Ingrid sammen med datteren Kirsten, gift
Stokstad. bildet er tatt på Blaker Bo- og omsorgssenter januar 2020. Foto: R. Fjørstad

datteren Kirsten. Mamma synes at folk reiser alt for mye i dag. «Dom orker itte å være hime, sier Ingrid». Selv har hun alltid trivdes best hjemme, og har vært velsignet med både stor arbeidsglede og arbeidskapasitet.

Det sosiale livet ble knyttet til Bondekvinnelaget og Sanitetsforeningen. Sørligrenda hadde sin egen underavdeling av Sanitetsforeningen. Det ble holdt studieringer i ulike temaer, bl.a. om hagestell. Grendelagene, som de også kaltes, var en viktig sosial faktor i en tid hvor avstandene var store og fritiden knapp.

De siste årene før pensjonsalderen ble gården forpaktet (1971–1980) og drevet av datteren Kirsten og hennes mann John Arne Opsahl. Lars drev i denne perioden skogen. I 1980 ble gården overdratt til Kirsten og John Arne og pensjonisttilværelsen kom til Ingrid og Lars. Da var de hhv. 64 og 68 år gamle og flyttet over til kårboligen. Mamma syntes nok at jeg ikke stelt godt nok i hagen, forteller Kirsten. Hun kom og lukte og ordnet i gamlehagen sin. Der brukte hun så mange krefter at eldstedatteren Birgit måtte komme og luke i mamma sin nye kårbolighage.

Lars fikk 21 år som pensjonist. Han døde 89 år gammel i 2001. Ingrid var fortsatt ved god helse og bodde hjemme (med noen opphold på avlastning siste året) frem til hun fikk fast plass på Blaker i 2009. Som pensjonist har hun hatt glede av å veve billedvev. På rommet hennes henger det tre nydelige

arbeider fra hennes hånd.

Når vi spør henne om det er noe hun synes er bedre nå enn i gamle dager får vi raskt til svar:

«Alt var bedre før! Nå er folk så ødsle – og de kaster mat!!» Og det svaret kan vi godt forstå.

Det kommer fra et menneske som har opplevd to verdenskriger, med nødsårene i Norge imellom, hvor også folk i Sørligrenda måtte gå fra gård og grunn. Slike opplevelser setter spor. Men ikke riktig alt var bedre før, innrømmer hun. Arbeidsledigheten kunne være stor og det var aller verst synes Ingrid.

Når vi spør om det er noe hun skulle ha ønsket annerledes, svarer hun til døtrenes overraskelse: «Jeg var nok over middels flink på skolen, men mente i grunnen at jeg ikke hadde bruk for å lære andre språk. Men det angrer jeg på. Det ville vært greit å kunne litt språk». Ingrid er ikke den som har pleid å skryte av seg selv, tvert imot sier døtrene. Men de er enige i at det både er lov, og kanskje på tide å kunne rose seg selv litt i en alder av over 100 – og at Ingrid helt sikkert var over middels flink tror vi henne på. Nå, som hundreåring, synes hun at det er leit å være unyttig. Å være til nytte har alltid vært viktig. Når hun tenker på det kan hun bli litt trist, selv om døtrene hennes er flinke til å minne henne på at hun kan se tilbake på et langt og virksomt liv.

I sitt 104. år er Ingrid fortsatt veldig

opptatt av det som skjer på gården. Hun spør etter den, og det er en stor glede for henne at barnebarnet Terje driver den i dag. Da odelsgutten Terje Opsahl ble født i 1971 var det hele 80 år siden det ble født en gutt på gården. Imellom var det 2 generasjoner med odelsjenter. Det er ikke melkeproduksjon på gården lenger. Det sluttet de med i 1999. Med unntak av katten er det ingen dyr der. Terje, som har tatt gårdens navn Sørli (uten e, som de andre har brukt i etternavnet sitt) i tillegg til Opsahl, driver med vedhogst og korn, og han kjører «Grønn skolebuss». Hver sommer blir Ingrid med tilbake på gården en tur, og da vil hun se om jordene er grønne og at åkeren står fint. Det er viktig for henne.

Ingrid og Lars har god ettervekst etter seg. Selv hadde de som nevnt fire jenter, og flokken er utvidet med 13 barnebarn og 16 oldebarn. Oldebarn nummer 17 ventes i april. Og på gården bor i dag nok en odelsjente; Solveig Johanne Sørli på 6 år.

Etter drøye to hyggelige timer sammen med fire trivelige damer er det på tide å takke for oss. Ingrid er trøtt og vil hvile seg litt. Inn kommer en ung, hyggelig pleier for å hjelpe henne i seng. «Der kommer Veslejenta», sier Ingrid og smiler. Hun trives bra på nye Blaker, synes hun har det godt, selv om hun i likhet med mange andre eldre «helst ville bodd hime». Med glimt i øyet har hun allikevel gitt flere av de gode hjelpene på omsorgssenteret «nye navn». Så på Blaker kan vi møte både «Den lille raske» og «Den gode klemmer ´n», for å nevne noen.

Da vi kom hadde vi med en eske med sjokolade til Ingrid. Det skjønte vi fort passet godt, for Ingrids beskrivelse av denne delikatessen er: «sjokolade er medisiner for sinnets munterhet».

Vi lar denne gode beskrivelsen avslutte vårt besøk hos Sørums eldste innbygger og vi i redaksjonen i Sørum-Speilet gratulerer Ingrid Marie Ringvold så mye med 104-års-dagen den 24. mars.

Kilder statistikk: NTB, Kommunal rapport

Billedvev fra Ingrids hånd. Foto: R. Fjørstad

SPENNENDE ØYEBLIKK: Her ble Sørumbåten løftet fra Glomma og over på lasteplan. Båten ligger idag på Norsk Maritimt Museum på Bygdøy. Foto: Dag Nærvestad, Norsk Maritimt Museum.

«Sørumbåten» er navnet

av Jørgen Kirsebom | Opplev Sørum

Man kan mene mangt og mye om både kommunesammenslåingen og kommunevåpenet til nye Lillestrøm kommune, men «Sørumbåten» får de ikke lov til å ta fra oss. Det var Halvard Evensen som gjorde det sensasjonelle båtfunnet i Glomma i Sørum, våren 1993.

Lillestrøm kommune har valgt «Sørumbåten», Norges eldste båtfunn, som motiv på kommunevåpenet. Dersom man søker på «Sørumbåten» på kommunens egne hjemmesider vil man få null treff. Søker man derimot etter «stokkebåten» kommer beskrivelsen av kommunevåpenet:

«Stokkebåten, som symboliserer historie, nåtid og framtid, skal pryde Lillestrøms kommunevåpen.»

«Stokkebåten er valgt fordi den er et viktig nasjonalt funn. Stokkebåten ble funnet i Sørum, og er Norges eldste båt, ca. 2200 år gammel. Den representerer livet på elva, som var en viktig næring i alle de tre kommunen, samt våre vannveier, Glomma, Nitelva, Leira og Øyeren.»

Tidligere i vinter stod det også en flott oversikt i VG over alle de nye kommunevåpenene og Lillestrøms nye kommunevåpen var selvfølgelig med på den listen også.

«Lillestrøm – Det 2200 år gamle funnet av Stokkebåten i Sørum, Norges eldste båt, danner grunnlaget for nye Lillestrøms kommunevåpen.»

Arkeolog og forsker, Pål Nymoen, er ansatt hos Norsk Maritimt Museum er en av Norges fremste eksperter på stokkebåter. Han har blant annet vært med å skrive boken «Stokkebåter – Nytt om Sørumbåten og andre sørnorske stokkebåtfunn» utgitt av Norsk Sjøfartsmuseum i 2005.

- Det er funnet over 350 stokkebåter i Norge. Alle har fått egne navn etter stedene der de ble funnet, slik det er tradisjon for i Norge.

- Da vi gravde ut Sørumbåten, kalte vi den Bingenbåten, fordi det var det nærmeste stedsnavnet. Men Sørum kommune sendte en uvanlig anmodning til oss om å endre navnet til Sørumbåten. I fagmiljøet refererer vi fortsatt til Sørumbåten som Norges eldste båtfunn. Det blir forvirrende for de som kan noe om historiske båter

dersom den nye kommunen bruker «Stokkebåten» som navn og beskrivelse. For da refererer man egentlig til at båten kommer fra Stokke i Vestfold, sier Pål Nymoen til Opplev Sørum.

Både VG og Lillestrøm kommune har blitt gjort oppmerksom på feilen, men har ikke gjort noen rettelser. Lillestrøm kommune svarte at de ikke kan endre teksten på hjemmesidene fordi politikerne har vedtatt at det er «stokkebåten» som skal pryde kommunevåpenet.

Det er blitt gjort mange hundre funn av stokkebåter i Norge, og alle som en, har navnet sitt etter stedet de ble funnet. Bortsett fra Sørumbåten da, som ser ut til å ha mistet navnet sitt i kommunesammenslåingen.

En slik misvisende navneendring kan vi ikke akseptere. Vi må slå ring om det riktige navnet: **Sørumbåten**.

SENSASJONELT FUNN: Det var store overskrifter og enorm interesse for funnet av Norges eldste båt. Sørum kommune sendte anmodning til Norsk Sjøfartsmuseum om at båten burde hete "Sørumbåten", og ikke "Bingenbåten". Facsimile fra boken "Stokkebåter" utgitt av Norsk Sjøfartsmuseum (2005)

SYPIKENE PÅ MØLLA I LØRENFALLET: Fra venstre: Astrid Stave Bakstad fra Sykkylven, Astrid Forsberg fra Ørsta, Gullaug Hovdenakk Sæther fra Hovdenakken, Bolsøy, og Inger Watterud, Sørums. Foto: R. Fjørstad

Sypikene i Lørenfallet

Av Elin Mørk og Randi Fjørstad

Et av Norges største leirras skjedde i 1794 og det omformet landskapet i området Løren, det som i dag heter Lørenfallet (kalt Fallet). Massene stabiliserte seg forholdsvis raskt, men det skulle gå to mannsaldre før noen bygde hus nede i selve Fallet. Smått om senn tok byggingen til, og det etablerte seg en del håndverk-virksomheter som hjulmaker, smed osv. Landhandel ble drevet fra ca. 1860-årene, og høsten 1885 ble Sørums meieri etablert som den første litt større bedriften i Lørenfallet.

Meieriet ga ikke arbeid til så mange, men det betydde et betydelig fremsteg for jordbruket i bygda at bøndene fikk omsatt et av de viktigste produktene sine - melk - lokalt. I 1891 telte Lørenfallet fem bolighus - meieriet, landhandelen, et bakeri, hjulmakerverksted og ei smie. Disse husene var forløperen til det som skulle bli tettstedet Lørenfallet. I 1920 ble Sørums kommunes administrasjon lagt til Fallet - i den flotte Nordli-bygningen. Før 1920 holdt administrasjonen til på Sørvald. Først i 1974 flyttet administrasjonen til Sørumsand, og da inn i et nybygget rådhus.

Den gamle mølla

Sørums meieri var en sentral bedrift i utviklingen av bygda, og i 1916 anla meieriet ei mølle vis å vis meieribygningsen. Førte år senere, rett etter krigen i 1945, var mølla blitt både umoderne og nedslitt. Det trengtes ei ny mølle. Fordi den gamle mølla lå i et gammelt rasområde ble tomtegrunnen undersøkt, og det ble fort klart at grunnen ved den gamle mølla var for ustabil til at man ønsket å utvide der. Løsningen ble å kjøpe en ny tomt ved Nordlibrua. Denne tomten ble vurdert som helt sikker ettersom en fant fjell på 1,75 - 3 meters dyp. Den nye mølla ble bygget, og i 1951 ble den tatt i bruk. Åpningen ble markert med store festligheter.

Konfeksjonsfabrikken i den gamle mølla

Den gamle møllebygningen ble i 1953 solgt til Alf Eberhardt Gohn, en fabrikant fra Oslo. Han skulle bruke bygningen til konfeksjonsfabrikk. Alf Eberhardt Gohn ble født i Lillestrøm i 1901. Faren Olaf Gohn, født i Drøbak i 1860, arbeidet i en limtøyfabrikk, og moren Thora Elise Gohn ble født i Næs på Romerike i 1874. Alf var nest yngst i en søskenflokk på fire. De vokste opp i Therese gate 7 i Oslo. Så vidt vi vet hadde familien ingen tilknytning til Sørums.

Det spesielle med konfeksjonsfabrikken var derfor at den etablerte seg i Lørenfallet uten å ha noen som helst tilknytning til stedet på forhånd, hverken til lokal produksjon eller til det lokale markedet. Den representerte imidlertid en ny og kjærkommen utvikling innen næringsbedrifter på bygda, da den ga muligheter for kvinnene til å ta lønnet arbeid nær hjemmet. På det meste hadde Gohn ca. 30 ansatte i lille Lørenfallet, og det ville jo vært en stor og viktig bedrift også i dag.

Etter kun to år (i 1955) solgt Gohn fabrikk til Røwde sport (også kalt Fram konfeksjon). Røwde Sport ble grunnlagt i 1900 i Oslo. Fabrikkens omsatte de første årene manufakturvarer og trikotasje, samt gummiskotøy. Fabrikkens et utsalg lå i

Oslo.

Røwde ansatte en daglig leder ved navn Per Frølich Poppe. Ekteparet Poppe hadde en liten sønn på den tiden. Han er senere blitt en kjent filmskaper, nemlig Nils Poppe. Røwde bygde hybler i tredje etasje i den gamle møllebygningen. Fabrikkens lå i første etasje og i andre etasje var det kantine og kjøkken. Noen av sypikene bodde på hybel i tredje etasje, mens andre bodde på hybler rundt om i bygda. Også disse hyblene ble leid av fabrikkens.

Fabrikkens tiltrakk seg også unge jenter og kvinner fra andre steder i landet, til stor glede for bygdas unge menn. Mange fant sin utkårede blant syerskene i Lørenfallet.

Noen av sypikene 60 år etter

Sørumspeilet ville gjerne vite hvordan livet på fabrikkens var, og litt om hvordan det var å komme som ung og ukjent til et lite sted som Lørenfallet på 1950-60-tallet. Vi inviterte derfor fem av jentene, som i perioden 1955-1964 arbeidet som syersker på fabrikkens, til et møte på Kroa i Lørenfallet. Det ble et muntert og trivelig møte. Praten gikk livlig og minnene fløt lett og ledig rundt bordet i nesten tre timer.

Noen hadde arbeidet flere år i fabrikkens, andre bare et par år. En av jentene, Inger

Watterud, er født i Sørum og fikk arbeid på syfabrikken helt fra starten i 1955. Da var hun gift og hadde en liten datter. Barnepass fikk hun i Foreningshuset ved Idrettsplassen. Det var fabrikken som ordnet med dette velferdstilbudet, og gjorde det mulig for mødre å ta lønnet arbeid.

De andre kom mere langveis fra. Gullaug Hovdenakk Sæther kom fra Bolsøy kommune nær Molde, Astrid Forsberg kom fra Ørsta på Sunnmøre, Signe Johanne Løken Takset kom fra Løten på Hedmarken og Astrid Stave Bakstad kom fra Sykkylven. De forteller om andre som kom helt fra Værøy, Røst og Gurskøy for å nevne noen. Felles for alle var at de ble oppmerksomme på muligheten for arbeid på fabrikken gjennom annonser i lokalavisen sin, med unntak av Signe Johanne som hadde en tante i Lørenfallet. Dit kom hun for å passe unger, og ble på den måten kjent med at de søkte arbeidskraft i konfeksjonsfabrikken.

Opplæring fikk de på stedet av Poppe. Så ble de satt til de enkleste syoppgavene først, bl.a. å sy belter. Etter hvert «avanserte» de og fikk sy krager og lommeklaffer. Det vanskeligste var å sy lommer med glidelås. Astrid fra Ørsta var en racer til å sy glidelås forteller hun, det ble hennes spesialitet. Hun var 22 år da hun kom til Lørenfallet i 1962. Med unntak av én gutt var det bare jenter som arbeidet i fabrikken. Gutten, som het Torgeir, var læregutt og planen var å bli tilskjærer. «Men han ble visstnok noe annet til slutt», minnes damene.

Gullaug var yngst da hun kom til Lørenfallet som 16-åring i 1961. «Vi satt i en lang rekke og arbeidet – med ansvar for hver våre operasjoner. Noen sydde kragene, noen lommene, noen glidelåsene, noen kontrollerte det som ble gjort. Poppe selv satt med full utsikt til jentene fra kontoret sitt, og passet på at akkorde ble holdt. Tiden på akkorden ble både målt og regulert. Det var i grunnen til å bli nervøs av å bli kontrollert slik», minnes hun.

Men hun husker også at de hadde det mye moro – noe de andre er helt enige i. Arbeidstiden var fra kl. 07.00 om morgenen til kl. 16.00 med en halv times pause til sammen, fordelt med 10 minutters pause kl. 9.00 og 20 minutters matpause senere på formiddagen. «Før Poppe kom om morgenen kunne vi ha det veldig morsomt i strykerommet. Da satte vi på musikk og danset – helt til noen ropte: Poppe kommer, Poppe kommer! Da ble det brått slutt med dansen». Damene er også enige om at Poppe var en grei sjef, de likte ham. Men han hadde noen sære ideer også. Blant annet ville han at alle jentene skulle være fine på håret. Han likte ikke hårspenner, så han ga jentene hårføner i gave slik at de til enhver tid kunne være presentable på håret. Kanskje var det designeren i ham som slo til? Han designet mye selv, tegnet mønstre og var opptatt av estetikk. Astrid fra Ørsta

forteller at Poppe en gang ga jentene en potteplante hver i gave - en gullranke. Astrids gullranke lever i beste velgående ennå, ikke langt fra 60 år etter.

Lørdagsfri

I 1959 ble det innført 45 timers arbeidsuke i Norge, og lørdagsfri ble mer og mer alminnelig.

På syfabrikken mener damene å huske at de hadde lørdagsfri fra 1960 (rundt regnet). Helgen startet fredag ettermiddag, og på lørdager kunne de noen ganger dra inn til Oslo for å handle i utsalget hos Røwde. Som ansatte fikk de rabatt – og Gullaug husker at hun kjøpte seg noen fine italienske sko der.

I helgene tok de ofte veien til «Vertshuset» hos fru Natvig på Sørumsand. Det var et populært møtested for ungdommene. For å få lov til å kjøpe øl måtte man kjøpe noe å spise. Menyen ble derfor gjerne karbonade, speilegg og øl! Sykler hadde de ikke, så det var å gå, eller å håpe på skyss med en eller annen kjekk gutt eller to. «Ellers var vi ofte hos 'n Sigvart», fortelles det. Det er Sigvart Egner med bensinstasjonen de sikter til. «Han var så forståelsesfull og snill. Han kunne vi snakke med om livets små og store problemer».

Manglende sykler til tross – det hendte de dro helt til Bruvoll på dans også. Det var veldig populært. Dit kom både bygdas gutter, «Skansegutta» (elever fra skolen på Blaker skanse) og iblant kom også noen som arbeidet på Natostasjonen ved Vølneberg. I den perioden ble «strekkbuksene» den store moten blant jentene. Bukser sydd av det vi i dag vil kalle «stretch», et elastisk stoff. Det var sydd hæl på buksene slik at de ble godt festet under foten. På den måten holdt de seg stramme og fine hele tiden. Buksene ble kjempepopulære, og jentene forteller: «en gang vi var på dans på Bruvollen iført beksømsko og stretchbukser ble vi virkelig populære blant guttene. Vi konkurrerte ut alle jentene som kom pyntet i fine kjoler». Minnet vekker en gjenkjennende, glad latter hos alle fem.

Vasking av klær foregikk i kjelleren. Der var det vaskekummer. Vaskemaskin fantes ikke. Man kunne dusje der også, men det var ikke særlig fristende. De kunne se kakerlakker i dusjen, og i tillegg manglet det dører. Kjelleren var helt åpen – man måtte passe på når noen kom og skynde seg å rope: opptatt!! Da var det mye kjekkere å dra til Foreningshuset ved Idrettsplassen. Der kunne jentene dusje og ta badstue hver fredag. Lørdagen var det mennene sin tur.

Telefon var heller ikke allemannseie i 1961 – absolutt ikke. Lørenfallet hadde sin egen telefonsentral. Telegrafverket holdt til i et hus ved Haldenvegen, midt i sentrum. Skulle man ringe måtte man dit – og da måtte man passe på åpningstidene: 08-10, 12-14, 16-18 og 19-21 på hverdager og

Den femte «sypiken» Signe Johanne Takset.
Foto: Elin Mørk

Fest på hybelen. Fra venstre sitter: Kari Løken (Signe Johannes søster), Jon Egner og Sonja Arnevik (som senere giftet seg), og Astrid Stave fra Ørsta. Foto: Privat

En ung og vakker Signe Johanne med sin Gunnar Takset. Han arbeidet på Natostasjonen.
Foto Privat

Gullaug nyter en røykepause med sol i bakgården til «Mølla». Foto: Privat

Jazzsangerinnen Laila Dalseth underholder på Utøya. Foto: Privat

08-10 og 16-19 på søndager. Først i 1967 ble telefonsentralen åpen hver dag fra 08-21. Ønsket noen å ringe etter kl. 21 om kvelden måtte det ha skjedd noe virkelig alvorlig. Hvis ikke måtte man pent vente til neste dag. Gullaug har gjemt på en gammel kvittering fra to telefonsamtaler hun hadde med noen i Oslo den 8. januar i 1962. Der er det nøye notert hvilke nummer hun ringte til og klokkeslettene for samtalerne. Hun snakket ikke lenge, bare en periode til hvert nummer og da ble prisen kr. 1,30 for hver samtale. To små samtaler til Oslo fra Lørenfallet kostet henne til sammen kr. 2,60. Det var godt over det hun måtte betale for en middag. Det sier seg selv at å telefonere ble spart til de virkelig viktige anledninger den gangen.

I Fallet var det eneste møtestedet på den tiden Walstad kafé. Den ble drevet av Tilla (Asta Gunnlaug) Walstad, og lå i første etasje i det grå huset som i dag ligger helt inn til Haldenveien, nærmeste nabo til bensinstasjonen. Kaféen var et populært møtested. «Sypikene» våre minnes kaféen med glede - den hadde nemlig en jukeboks. Denne amerikanske vidundermaskinen fra slutten av 1880-tallet ble veldig populær i Norge på 1950- og 60-tallet. Man stilte den automatiske platespilleren (matet med vinylplater) inn på ønsket melodi, slapp på en mynt og dermed fyltes rommet med toner. Jukeboksen var faktisk en viktig spreder av populærmusikken, og den ble et sentralt element i den nye ungdomskulturen som vokste frem på denne tiden.

Lønn, kost og losji

Lønn ble utbetalt hver uke. Den besto av grunnlønn + akkord. Overtid kom i tillegg. En gang i måneden ble de trukket 25 kroner for husleie. Ei uke, med litt overtid i tillegg, kunne gi ei bruttolønn på ca. 250 kroner, noe som ga ei timelønn på ca. 5,55. Uten overtid lå times- betalinga i fabrikk på kr. 4,68. Dette ser vi av en gammel lønnsliste som Gullaug har gjemt fra 1962. I kantina kunne de kjøpe seg middag for kr. 2,50, med gratis påfyll dersom de ikke ble mette av en tallerken. «Vi fikk god mat og rikelige porsjoner», husker de. «Frokost laget vi selv

på et lite tekjøkken i 3. etasje. Det var bare middagen vi fikk kjøpe på kantina». Den første som hadde ansvaret for kantina var Esther Mørk fra Skjeastua. Senere overtok Dagny Tangen fra Sørumsand ansvaret. Den siste som hadde ansvaret for kantina var Ingrid Pedersen, også hun fra Sørumsand.

Det var Dagny som var der da våre fem damer arbeidet i fabrikk. De minnes henne som svært omsorgsfull. Hun følte ansvar for de unge jentene som kom, formante dem når de trengte det, og hjalp dem når de trengte det. Spesielt var det viktig å holde seg unna alkohol og gutter! De minnes en ung jente som kom fra en helt annen kant av landet. Hun var gravid da hun kom, men dette fortalte hun ikke til en eneste sjel. Heller ikke barnefaren hadde fått vite at hun var gravid. Hun snørte seg godt for at det ikke skulle være synlig, og det lyktes hun med. Arbeidskollegene trodde bare at hun var litt rund. Barnet skulle adopteres bort – det var hun bestemt på. Men da alt kom for en dag, tok Dagny affære. Historien endte med at barnefaren ble varslet, det ble forsoning og giftermål og barnet beholdt.

Uorganisert arbeidskraft

Ingen i fabrikk var fagorganisert. Det var ikke tema en gang. Og det er nesten litt rart, for flere av damene var medlemmer i AUF og deltok på samlinger og kurs både på Dragsjøhytta på Årnes og Utøya i Tyrifjorden. De viser frem bilder fra Utøya hvor bl.a. jazzsangerinnen Laila Dalseth opptrådte for dem, sammen flere andre kjente artister. «Vi tenkte aldri på at vi skulle vært organisert. Vi tok imot den lønna vi fikk – snakket aldri med Poppe eller noen andre om lønn. Vi syntes ikke vi tjente mye, men det falt oss aldri inn å klage over det. Vi var fornøyd fordi vi hadde en jobb – og over at vi trivdes», forteller de ganske unison.

Å bli syk var ingen enkel sak på den tiden. Gullaug minnes den gangen hun ble veldig syk. Det skjedde like etter at hun begynte i fabrikk, og før hun fikk hybel i 3. etasje. Hun bodde på en hybel et annet sted i Fallet

den første perioden. Seksten år, på helt ukjent sted og med lite penger følte hun seg litt overlatt til seg selv. Det merket hun spesielt da hun ble syk, måtte sykemeldes og opplevde sitt første møte med trygdekantoret i Lørenfallet. Trygdekantoret lå i 2. etasje i det som er bensinstasjon i dag. Der fikk hun avslag på sykepenger fordi hun ikke hadde rukket å arbeide lenge nok i fabrikk. Da var det å rusle seg tilbake til sykesengen sin og greie seg som best man kunne. Det hun senere fikk greie på var at hun som var så ung (umyndig) var omfattet av sin fars trygdeordning og hadde rett på sykepenger. Det burde nok trygdekantoret ha kjent til den gangen.

Første møte med Lørenfallet

For de fleste jentene som kom var det første gangen de reiste hjemmefra, og for mange var det en skikkelig lang reise. Selv i dag er jo ikke Lørenfallet verdens navle, men den gangen oppleves det nesten som en Amerikareise. Alle hadde vært veldig spente på hvordan stedet så ut – og det er vel ingen overdrivelse å si at de fleste ble nokså skuffet over denne plassen som ligger i bunnen av et ras, med høye raskanter rundt. Kom man fra vest mot Fallet ble man i tillegg møtt av en stor søppelfylling - den var det første man fikk øye på den gangen. Fyllinga lå rett etter Norlibrua. Det var plassen man samlet all søppel fra Fallet og omegn og var nok ikke spesielt innbydende.

Men førsteinntrykket ble fort glemt. De trivdes, som tidligere nevnt, veldig godt i fabrikk, fikk hyggelige kolleger og hadde det mye moro sammen i fritiden. Noe annet som er felles for det damene formidler er den deilige følelsen av frihet de fikk. Ingen foreldre som passet på eller kontrollerte alt, de tjente egne penger, følte seg voksne.

Møte med kjærligheten

Og så var det alle de kjekke guttene da. Alle fem møtte sine fremtidige ektemenn som en følge av at de arbeidet i fabrikk. Jentene der var veldig populære blant guttene. Alle unntatt jeg, sier Inger som er fra Sørumsand – og ler. Det var nok mere spennende med dem som kom utenfra. Men det spilte ingen rolle for Inger, hun var allerede godt etablert med mann og barn, var noen år eldre enn de andre og «jeg ble nok litt utenfor i jenteflokken. Bodde ikke i huset og var ikke med på jentenes moro i helgene», sier hun. Hun var for veteran å regne, startet i jobben allerede under Gohn sin tid som eier. Hun er også den av jentene som arbeidet der flest år til sammen.

Når de får spørsmål om hvor lang tid det tok før de møtte han de ble kjæreste med ler de nesten litt sjenert og må innrømme at det gikk ganske fort. Toppen et halvår ble nevnt – men hos noen ble det full klaff tidligere enn det, med derpå følgende forlovelser og senere giftermål.

Ektefellene var stort sett bygdas gutter som de møtte på dans, men en av jentene fant sin ektemann blant en av de tilreiste gutta som arbeidet i Nato på Vølneberg. Det hendte gutta der også tok seg noen turer forbi syfabrikken i Fallet. De sa forresten ikke «syfabrikken» den gangen – heller ikke bare «fabrikken». Fabrikken ble aldri kalt noe annet enn «Mølla». De arbeidet «på Mølla» og de bodde «på Mølla».

Poppe pleide å si «det hadde jammen vært mange ungkarer her i Sørums uten fabrikken». Han spøkte også med at det hadde ikke vært helt galt å annonsere etter arbeidskraft med ordene: «Kom til Lørenfallet å bli gift». Det mente han ville vært et skikkelig trekkplaster. For slik var det den gangen – det var viktig å bli gift.

Men aller først var det deilig å oppleve den gode forelskelsen. Og beskrivelsene er forbausende like: «Faderullan så kjekk jeg syntes han var!! «Han var så utrolig søt», «Han var jo veldig snill da» er ord som faller lett i munnen hos flere. Andre blir mer sjenerte og sier ikke så mye – men smiler gjenkjennende.

Alle fem vi møtte på Kroa bosatte seg i Sørums og de bor her fortsatt – unntatt ei som etter flere år i Sørums bosatte seg i Fet. Men nå bor alle innenfor Lillestrøm kommunes grenser.

Kan noen hjelpe oss?

«Sypikene våre» sluttet i fabrikken etter hvert som de giftet seg og barna begynte å komme.

Røwde Sport solgte fabrikken til Charles Wolf i 1966, og en periode ble det produsert boblejakker der. Wolf var forøvrig den personen som i 1950 produserte skøytelandslagets drakt, samt den etterhvert så berømte djevellua til Hjallis.

Noen mener å huske at Wolf også solgte fabrikken etter en tid, men vi har ikke greid å finne ut hvem som eventuelt overtok, eller når fabrikkvirksomheten tok slutt i Lørenfallet. Hvis noen av leserne våre har kunnskap om dette vil vi veldig gjerne vite hva som skjedde. Hvordan gikk det med syfabrikken?

Styret trenger flere dugnadsfolk på mange områder. Se side 2. Kan du tenke deg å jobbe litt med noen av de sakene som står på Arbeidsplanen, så blir mange glade. Uten flere gode hjelpere, blir det vanskelig å klare denne ambisiøse planen.

Arbeidsplanen for Blaker og Sørums Historielag ***Vedtatt av årsmøtet 2019***

For å ivareta lagets formål, foreslår styret denne arbeidsplanen for tiden mars 2019 til februar 2020.

1. Sikre lokalhistorisk kunnskap ved intervjuer, presentasjoner, turer i og utenfor bygda og temamøter.
2. Orienterer om faglige spørsmål og arbeidet i historielaget gjennom utgivelse av medlemsbladet Sørums-Speilet og løpende oppdatering av hjemmesiden og Facebook-siden vår.
3. Følge med i forvaltningsprosesser i kommunen og fylket for å sikre vern av historiske verdier.
4. Bistå med bygdebokarbeidet for bind 7 og følge opp salget av bygdebokserien og egenproduserte bøker.
5. Fortsette restaureringen av Slora Mølle og forberede til drift av kulturminnet og bevaring av Olavsrosa. Støtte opp om arrangementer og tiltak for barn og for familier i regi av Slora Møllens Venner.
6. Kvalitetssikre arbeidet med Vølneberg gamle skole slik at vi får beholde Olavsrosa. Fortsette restaurering og utvikle driften av den gamle skolen og redskapssamlingen. Holde gammeldags skole for Sørums-skolenes fjerdeklassinger, og fortsette tradisjonen med Olsokfeiring.
7. Støtte opp om slektshistorisk arbeid gjennom kursvirksomhet, møter og svar på henvendelser fra enkeltpersoner.
8. Fortsette det gode samarbeidet med mange organisasjoner, både i og utenfor bygda.
9. Arrangere medlemssamlinger.
10. Fortsette jobben med å finne egnede lokaler til arkiver før kommunesammenslåing. Samle gamle arkiver fra tidligere styreperioder.
11. Utvikle den nye medlemsgruppen Ungdomsmedlemskap. Medlemsverving og aktiviteter spesielt tilrettelagt for denne medlemsgruppen.

Opgavene er mange og arbeidskrevende. Gjennomføringen av arbeidsplanen forutsetter at medlemmene fortsatt bidrar med mye og godt dugnadsarbeid. Arbeidet må gjøres innenfor de økonomiske- og personalmessige ressursene som man har til rådighet og styret må arbeide for å skaffe fonds- og legatfinansiering av de større prosjektene.

VAKTMESTERFAMILIEN: Ella, Egil og Sverre Ødegård, ca. 1955. Foto Pedersen Lillestrøm

Oppvekst på Huseby, Blaker Kommunelokale

Av Egil S. Ødegård

Blaker kommune ble skilt ut fra Aurskog (Urskog kommune, innstiftet 1838) i 1919, og Huseby ble den nye kommunens administrasjonssenter i 1921. Blaker og Aurskog fortsatte som felles prestesogn og med felles lensmann. Blaker gikk som kjent inn i Sørums kommun i 1962, og Aurskog ble slått sammen med Høland.

Mye godt arbeid er gjort av Blaker og Sørums Historielag, gjennom bl.a. Sørums-Speilet, så jeg henviser med glede til en oversikt der over hvilke områder den gamle kommunen besto av, og hva som fantes av skoler, kulturinstitusjoner, idrettsanlegg osv.

Men jeg vil gjerne fortelle om Huseby, administrasjonssenteret, hvor jeg fikk min oppvekst fra jeg var 3 måneder gammel, i februar/mars 1953, til jeg sa farvel til barndomshjemmet og syklet til Norbø på Hellne, som ble mitt nye hjemsted på min 15 års bursdag, 2. desember 1967!

Foreldrene mine, Sverre og Ella

Ødegård (tidligere Ottesen, fra Nes på Romerike), var henholdsvis vaktmester og husmor på kommunebygget. Far hadde full jobb ved siden av, først som murer og snekker i arbeidslag, og da helsen begynte å svikte ham, som lagerformann og budsjeff på NKL (nå Coop) i Oslo. Det ble lange arbeidsdager og - uker på ham. Huseby den gang var et frodig og vakkert sted, med syrinhekker foran inngangspartiets plener, klipte syrintrær langs grusgangene, hekk rundt hele bygningen, plener, blomsterbed også i den smale, vakre hagen på baksiden mellom huset og hekken, og hvor plommetrærne vokste opp til vinduene i andre etasje, slik at jeg kunne stå i Herredstyresalen og plukke plommene!

På den ene plenen sto ei stor engelsk gran som E-verket pyntet med lyspærer før jul, så det ble et landemerke som kunne sees helt til Mork! Videre var det eplehage på siden og nedenfor hekken bak huset, og det var bærbusker, en liten jordbærråker, et stort lager av ved i et åpent vedskjul som dannet inngangen til låven, hvor vi også hadde verksted, fjøs og grisehus. Vi hadde høner, ku og gris i noen år. Jeg husker far kjøpte to bokkøl som han og slakteren kunne

kose seg med når betalingen skulle foregå. Jeg husker grisen som hang sløyet, blodbøtta som mor rørte i (blodklubb ble servert i etterkant), og alle tre var med og kværnet kjøtt til innmatpølser og medisterpølser før jul.

Far skar, kløyvde og hogg ved, og holdt ved like bygning og tomt. Spesielt mye ansvar var det når det gjaldt flaggheising og - firing: Flaggdager måtte overholdes, og flagget skulle hverken være heist når mørket falt på, eller noen gang komme nær bakken! Plenklipping ble min jobb da jeg ble 12-13 år gammel.

Mor mi hadde matlaging for Herredstyret og andre møter (bl.a. banken), reingjøring, oppvarming, stell av blomster, bærbusker osv. Jeg husker lærer Foss, som under middagene i Herredstyresalen ofte tok meg på fanget da jeg var liten, og sang: «Og skredder'n datt i elva, og drukna som en kalv!» Og jeg husker Ole, en onkel av min far, som ofte kom opp til kaffe hos mor når han hadde et ærend på «kommunen». Ei litt fornem frue var også der på kaffe samtidig en gang, og var stolt fordi hun hadde vært på ferie i Florida. Ole, som hadde bodd i «Junaiten» i 20 år i sine

ynge dager, repliserte: «Ja, det myrjølet har je vøri i, au!»

Jeg erindrer også godt en trist tildragelse, da herredskasserer John Flaamo døde, antagelig i 1960. Han hadde bodd i leiligheten over oss. En hyggelig mann, med en sønn som studerte i Tyskland, og som jeg viten-hungrig passet opp når han var hjemom, fordi han kunne fortelle historier fra det store, spennende utland. Så da måtte mor ha vafler og kaffe klar, slik at jeg kunne invitere ham ned! Faren, John Flaamo, var ved siden av å fylle jobben som herredskasserer, også kasserer i Blaker Sparebank, som også holdt til på Huseby. Nå, da leiligheten der oppe ble stående tom, fikk vi overta den, mens Blaker Sparebank flyttet over i vår gamle leilighet og forandret den til sitt bruk. Jeg husker Nora Karterud som jobbet i banken, men dessverre ikke navnet på den nye banksjefen. Bare at han var en trivelig kar, i likhet med unge, blide og hyggelige Grethe Bjørge bak skranken!

Det var eget bad i vår «nye» leilighet, med badekar! Det var en fantastisk luksus den gang. Jeg husker at Marit, jenta på nabogården, fikk komme og bade i karet hver fredag. Og jeg husker at pappa, for å spare på varmtvannet, brukte vannet jeg hadde sittet i når han gjorde seg klar for helga lørdag kveld. Etterpå spiste vi, spilte kort, og satte på radioen med Rolf Kirkvaag og lørdagsunderholdningen! Tidligere på lørdag var det Barnetimen, og da kom mor med et lite fat med frukt og sjokolade. Så var det å høre Stompa, eller Barnetimeboka, og alle de andre gode historiene og musikken som ble presentert.

Miljøet rundt Huseby var dominert av fine gårder: Ved veiskillet opp til Huseby gikk vi først forbi Aanerud, hvor det bl.a. ble innbudt til rakfisklag for naboer og venner hvert år, og hvor Martha og Gudmund holdt åpent hus for meg hvis jeg ville se Barne-TV. De var blant de første til å få TV i Blaker. (Far kjøpte TV i 1963, og noe av det første vi så, var at president John F. Kennedy ble skutt i Dallas!).

Ved siden av Huseby ligger en den gang forpaktet gård, eid av ekteparet Bjerke fra Solør, men drevet av Ragnhild og John Brekke. Dattera, Marit, som var 8 år eldre enn meg, satte sin ære i å lære meg å lese når jeg var 4-5 år, og jeg kunne bare gå inn og spille plater, eller lese en fullstendig samling av Donald Duck når jeg måtte ønske. Slik ble jeg tidlig kjent med Fats Domino, Little

Richard, Shadows, Elvis osv. (Min kusine Aud Fossberg var på Marits alder. Hun bodde rett på andre sida av veien for Haugtun skole, og fra da jeg begynte på skolen i 1959, kunne jeg gjøre det samme også der...)

Videre ned «grastustveien» bodde Ludvig Mørk i ett hus, og i våningshuset familien Ullerud som drev gården. Denne ble seinere stall og treningssenter for den kjente kusken Martin Hoel. Noen kan kanskje rette meg på dette, men ved lesing av Lillevolds bygdebok, Aurskog og Blaker bind 3 s. 450, blir Ludvig Mørk nevnt som medlem av det første herredstyret. Jeg regner med at dette er mannen som var vår nabo. Han var iallfall én av dem som var med på å opprette og drive Blaker Sparebank.

Ludvig ble en svært gammel mann, en av Blakers eldste, og jeg husker ham som en rakrygget «noen-og-90»-åring, med Bergans meis, vindjakke, hatt på hodet, i god fart mot Samvirkelaget. Han ble spurt om hvordan han kunne holde seg så sprek, og svarte: «Tre cognac pr. dag: Frokost, middag og kvelds!»

Nederst, på Høiås, bodde Helga og Anne, et aldrende søskenpar som drev gården med utsikt over Kjensmoåa, der den buktet seg videre mot Fosdammen og Glomma. Der gikk jeg ofte og fisket og mediterte fra jeg var 10-11 år, og i august inviterte som regel Bjerke oss med på krepssing, med etterfølgende krepsslag utover natta hos Ragnhild og John Brekke! På gårdstomta til Høiås står det fremdeles et hus hvor klokker Dyrseth bodde, og hvor jeg gikk på søndagsskole. (Selve våningshuset og låven er nå borte). Anne, eller Lillemor som hun ble kalt, var dattera til klokkeren, og hun hadde båndopptager som jeg fikk prøve! Stort!

På min 10-års bursdag i 1962 fikk jeg «Sukyaki» med Kuy Sakamoto («Japans Elvis») på singleplate. Hurra!!! Nå visste jeg hva jeg kom til å få til jul! Og riktig nok: Under juletreet lå en Philips platespiller, med «skifter»: Du kunne legge ti plater på toppen, og de datt ned én etter én!

TAKK TIL SPONSOR

 Vi tar hånd om
ditt budskap og sørger
for at det blir sett!

X-Idé AS - Marcus Thranes vei 100, 1472 Fjellhamar - www.xide.no

Ca. 1964. Hunden min, Tass, og jeg med utsyn mot riksveien. Herfra så vi sommeren 1956 (?) Kong Håkon VII og Kronprins Olav på vei til Toverudstøtta i Aurskog etter restaurering av monumentet. Foto Privat

Mor og tante Ingrid (Fossberg) på plenen foran huset. Legg merke til frodigheten bak – et lysthus av syriner og hekk med benk. Foto Privat

Ca. 1963. Låven som lå ved innkjøringen til kommunelokalet. Bak kan du se bilen til Einar Bankhaug ved døra til verkstedet på låven, der han utførte arbeid for kommunen. Du kan også skimte Einar sjøl, der han leser av eller på bilen. Foto Privat

De som jobbet på Huseby i 1961: Odd Skullerud (trygdekassa), Ivar Fossberg (ligningssjef), Bjarne Sunde (herredskasserer), Hanna Hellerud (skrankekasserer), Rolf Green (assistent), Anni Hogseth (assistent), Karl Haugli (assistent), Ella Ødegård (husmor) og Sverre Ødegård (vaktmester).

Mor tok seg av og til en sjelden tur til Lillestrøm for å handle, og etterhvert hadde hun alltid med seg en singleplate hjem til meg. Den første Beatlesplata mi var «I wanna hold your hand» (1964): Høytid!!!

Haugtun skole skulle restaureres og ombygges, og i to år (tror jeg), var det plassert to klasser på Huseby. Omtrent samtidig (ca. 1965) ble skolepsykologens kontor anlagt der, i ombygde kontorer i 2. etasje. Sønnen til psykologen, Dag Helstad, reagerte på mitt innlegg på FB-siden «Vi som bor i Sørums Kommunene». Jeg husker ham som en aktiv guttunge; nå er han en godt moden mann, og bor i Danmark!

Ragnhild og John Brekke forsvant før oss fra Huseby: De kjøpte seg et hus nede i Blaker sentrum (som nå knapt kan kalles sentrum lenger). Både Ragnhild og min mor fikk etter hvert jobb på Blaker Meieri etter at Huseby var forlatt. En historie de hadde moro av: Bestyreren kom bestyrtet inn. «Eg synes det ser ut som det renn mjølk ut i Glomma, eg!?!» «Neiida!» svarte formannen, «Det er itte mjølk, det er fløte!»

Meieriet vant mange priser for camemberten sin, «Blakerosten», men Fellesmeieriet tjente mer på å selge mjølk til konkurrentene, så det ble arbeidsplassens bane. Godt at meieriet kunne tas over som et ateliér og galleri av kunstneren Guttorm Guttormsgaard.

Jeg husker også familien Ullerud og

flyttelasset deres da de satte kursen for Aurskog. De hadde hest og kjerre, og vi møtte opp da de passerte innkjørsla til Huseby og sa: «Vi kommer snart etter!» Det var høsten 1967, og Martin Hoel kom snart med travhestene!

For oss i «vaktmesterfamilien» ble Huseby selve marginen i vår historie. Det var enormt mye arbeid forbundet med å ta vare på stedet, og foreldrene mine hadde lite fritid, men belønningen var et miljø og omgivelser som få andre var velsignet med. Jeg hadde et stort område å gå og fundere over livet i, og når jeg kom hjem fra skolen, kunne jeg sparke fotball med kamerater på den romslige plassen mellom låven og syrinhekkene; vi kunne spise middag under den flotte lønna (som fremdeles er der) om sommeren; jeg kunne fiske i Åa, eller gå turer i skogen mellom Huseby og Fjuk, bare for å nevne noe.

Mor mi hadde 25-30 høner i hønsegården som far laget rundt låven, med hønsehus i et rom ved siden av grisebingen. Om dagen trippet de fritt omkring, men fulgte kablende med inn i hønsegården når mor lokket dem med ei skål skjellsand mot kvelden! Hun solgte egg – jeg tror det var til Samvirkelaget nede i Blaker sentrum. Pengene sparte hun bl.a. til en Oslotur en sommerdag det var fint vær. Da kledde hun seg pent og tok meg med på toget til «by'n». Først kjøpte vi ferske reker på Rådhusbrygga, og spiste dem der. Så var det ut i en sightseeingbåt på Oslofjorden, rundt øyene, med vafler

og kaffe – brus til meg. Deretter var det buss til Fornebu, hvor vi kunne sitte i timesvis på uterestauranten og følge med på fly som landet og tok av, og spise middag. Magisk! Kvelden kom, og mors «ferie» var forbi...

En stor dag var det også, da far kom kjørende opp på parkeringsplassen med leiebil: Han hadde nettopp tatt førerkortet, og her kom han i en Opel Caravan, en liten stasjonsvogn! Vår families første ferietur gikk til Romedal, Hamar og Randsfjorden, og jeg kan fremdeles fornemme duften av det oransje og blå teltet, som NESTEN holdt regnet ute... Dette må ha vært i 1957 eller -58.

Med hensyn til hvordan det gikk med «vaktmesterfamilien», har jeg allerede nevnt at min fars helse skrantet. Han døde av sitt tredje hjerteinfarkt i 1976. Min mor giftet seg etter hvert på ny, med Erling Tollerud fra Vikersund. Hun bodde der til sin død julaften 1999, vel to år etter Erling. Men jeg besøker årlig mor og far ved den felles gravsteinen på Blaker kirkegård; hun ville begraves der. Selv utdannet jeg meg ved Norges Musikkhøgskole i Oslo, tok eksamen i 1978, og fikk jobb som Distriktsmusiker i Arendal i 1979, der jeg bor fremdeles. Men jeg er i Blaker flere ganger pr. år på besøk, og spiller iblant på Blaker Skanse! Liv Vigdis (fra Aurskog) og jeg fikk to barn i vårt ekteskap: Lise og Jørn, som nå jobber og bor henholdsvis i Sandefjord og Lørenskog.

Jeg synes det er viktig å fortelle dette, nå som jeg er blitt pensjonist og tenker at alt dette kan gå i glemmeboka: Hvordan det så ut på Huseby, og hvordan livet var der. Det kunne gjøres atskillig lengre, men det får evt. komme i en annen sammenheng.

Jeg vil slutte med å henvise til en sangtekst. Jeg ga i 2007 ut albumet «... og breidd blir til strand...». De fleste tekstene der henter inspirasjon og tema fra Huseby og Blaker, slik som «Desembermorgen». Den er direkte knyttet til Husebys svanesang som kommunalt bygg, og mitt farvel til stedet og barndommen. Den kan også høres på YouTube.

Dersom noen vil skrive mer om Blakers historie og ønsker flere opplysninger eller en samtale om dette, er jeg mer enn villig til å stille opp!

DESEMBERMORGEN (T/M: Egil Ødegård)

Syriner, lilla og hvite koraller
Dufter av sanselig vår
For siste gang fulgte han flox og pioner
fra lubne små knopper til kronblad og arr
Mens lerce og linerle sang
tittet greiner inn i tomme lokaler
Forlatte
-som døde soldater

Sommer, åa fløt tenksom i kvelden
Graner i spent silhuett
som ville de flyte av gårde med strømmen
Du jages av verden som reven på flukt
Hør larmen som nærmer seg raskt
Gjennom eimer av de høstsøte netter
hilser løvet
den kommende vinter

Kjærlig, så jorda igjen kan bli svanger
flittige hender tar fatt
Men kanskje er disse de siste som kjenner
det lever og ånder i bed og i kratt
Byr velkommen til hvitkledd bord
Lys blir mørke under fremskrittets tale
Selv det vakre
må vike for kallet....
En gutt vender sykkelen vekk
Han hvisker "farvel" til en vinterdød hekk
En stille
desembermorgen

Huseby i Blaker

HUSEBY 2018: Skjulet står der ennå, og fremdeles er faren til Egil sin hoggestabbe og sjølsnekrede stige synlig under golvet, rester etter det som en gang var. Skjulet inneholdt også to utedasser, og stod i sammenheng med vedskjul, låve og fjøs. Foto: Egil Ødegård.

Midt i Blakerbygda ligger Huseby. I bygdeboka for Aurskog og Blaker står det at Huseby kanskje var selve sentralgarden i Blaker fra gammelt av. Den ligger høyt og fritt, og alle gravfunnene fra både eldre og yngre jernalder, tyder på det. Fremdeles er det flere synlige gravhauger i området. Selve gardnavnet, med den gammelnorske formen «Husebyar», betyr sannsynligvis en gard med mange gode hus. Vi finner Huseby-garder i hele Norden, og mye tyder på at disse var sete for kongelige ombudsmenn, både sivile og militære.

Da var det helt naturlig at Blaker kommunehus skulle ligge her. Allerede i 1917 kjøpte soknestyret i Blaker tomt fra Huseby søndre for å sette eiendommen i stand til kommunelokale. Når de kommunale møtene i Aurskog/Blaker kommune ble holdt i Blaker, var det som regel på Skugstadmoen, i Arbeiderforeningens lokale. Fra 1914 ble møtene holdt på pleiehjemmet «Fredheim» eller hjemme hos Adolf Skugstad. Men når Blaker endelig skulle bli selvstendig kommune, måtte det bygges et passende lokale som kunne dekke flere behov.

Sommeren 1920 ble den nye hovedbygningen satt opp, og den 29. november samme år hadde Blaker herredsstyre sitt første møte der. Mange eldre blakerværingar husker nok turer til «kommunen» og banken i det staselige, gule huset med den fine hagen.

Sørum kommune solgte senere huset til privatpersoner, og det er fremdeles i bruk til boliger.

I januar i år kom et innlegg fra Egil Ødegård på Facebooksiden «Vi som har bodd i gamle Sørum kommune», som handler om livet på Huseby i 50- og 60-åra. Vi er veldig glade for at vi også fikk publisere det i Sørum-Speilet. Det er minner verd å ta vare på!

KILDE: Lillevold m.fl. Bygdebok for Aurskog og Blaker II og III

SNØ var det mer enn nok av! Barns lek og arbeid om vinteren i 30-åra

Fortalt av Gunvor Krogstad, skrevet ned av Anne-Marie Lund

«Det er ikke ordentlig vinter lenger!» Dette utsagnet høres ofte nå om dagen. Det er ingen tvil om at klimaet endrer seg, og at stabilt vintervær er noe vi snart kanskje bare kan drømme om. Snø og kulde er avløst av regn og sur vind. Barna jubler når det kommer snø, for nå blir det moro å holde på ute! Men etter noen dager regner den bort, og det blir hálke og gjørme i stedet.

«Snø var det i hvert fall nok av da jeg vokste opp!» forteller Gunvor Krogstad. Hun går i sitt 94.år, og kommer fra Ringstad i Mork krets i Blaker. «Det var nok mye vi mangla, men snø å leke i, det hadde vi. Det ble jo mildvær den gangen også, men ikke så langvarig som nå. Når det ble mildt og snøen ble kram, var det mye moro med den så lenge det varte. Da kunne vi lage snømenn, og gutta kasta snøballer. Men det jeg husker best, er at vi lagde snølykter av snøballer som vi satte oppå hverandre. Om kvelden når det ble mørkt fikk vi lysstumper og satte dem inni og tente på. Å, så pent det var! Etter at vi hadde gått inn for kvelden kunne vi kikke ut av vinduene og se på de fine lyktene vi hadde lagd.

Vi hadde skøyter, men vi kalte dem for skeiser. Jeg vet ikke hvor skøytene kom fra, det var kanskje smeden som hadde lagd dem. Det var bare skøytejern som vi bandt fast til beina med lærreimer. Gutta pleide å lage noe som ble kalt «skeisebil» så snart det frøys til. Noen steder på jordene samlet det seg vann så det ble en dam. Så lagde de en slags kjegle midt på dammen, festa på ei styrestang og satte skeisene på noen plankebitar. Et par stykker satt på «bilen» og to-tre andre dro i styrestanga, slik at det ble rene karusellen. Det så veldig morsomt ut å sitte på skeisebil! Men vi jentene gjorde aldri det, vi var bare med og så på. Egentlig var det rart at vi ikke maste om å få prøve, men den leken var bare for gutter, sånn var det!

Men vi jentene hadde ski og spark. Han Palmer Olstad var smed på Kvevli og lagde fine sparkstøttinger, jeg tror at den jeg brukte mest, kom fra han. Det var helt nødvendig å ha spark, det var sånn vi kom oss fram etter vegen om vinteren. Den brukte vi når vi skulle til skolen på Mork, og når vi skulle handle på butikken, enten på Mork eller Kvevli. Vi hadde mye moro med sparkene når det var frikvarter på skolen. Da satte vi sparkene våre sammen i ei lang

rekke etter hverandre, og så kjørte vi sparktog fra skolen og nedover mot Åstad. Frikvarterene kunne nok vare lenger enn læreren hadde ment, for det var ikke alltid vi hørte det når han stod på trappa og ropte «Inn!»

Vi gikk også ofte på ski til skolen. Alle hadde ski så vidt jeg kan minnes, men de var vel sikkert av varierende kvalitet, både skiene og bindingene. Det var ikke noe snakk om merkevarer den gangen! Mye var hjemmelagd etter mer eller mindre fattig evne. Men jeg husker at jeg ble veldig fornøyd da jeg arvet skiene etter lærerfrua som bodde i nærheten av oss. Da hun skulle få seg nye, spurte hun om jeg ville ha dem, og det var gode ski! Det var mange bratte bakker å renne i den gangen, før det ble vanlig å planere jordene. Noen steder var det nesten farlig, for det kunne være gjerder i bunnen av bakkene, gjerder av piggråd også. Da var det bare å lære seg å bremse og svinge før en braste inn i gjerdet! Men vi lærte oss jo slikt. Om vi fant ut av det av oss sjøl eller det var større unger vi lærte av, vet jeg ikke, det var vel begge deler. Men noe sånt som skiskoler og skitrening for unger, fantes ikke. Likevel hadde vi mye moro på ski, og holdt på ute så lenge det var lyst om kveldene.

Det var gutta som hoppet på ski. Det var helt uaktuelt at vi jentene skulle være med på det, det var bare slik. Ingen satte spørsmålstejn ved det - hopping var for gutter. Det var forresten ei jente fra Rånåsfoss som het Tulla Bjerke som var noen år eldre enn meg, hun hoppet til og med i Ringstadbakken, men det var veldig spesielt. Nå er jentene kommet med i den idretten også, og gjør det bra! Det synes jeg er moro å se.

Gutta bygde hopp overalt i bratte bakker, de samlet sammen snø til selve hoppet og trakk til både ovarenn og unnarenn. Det var mye arbeid for å få det i stand, men det var nok verdt strevet. Skihopping var utbredt, mange voksne drev også med det. Da det ble

bygd en hoppbakke like ved der jeg bodde, var det veldig spennende. Bakken het «Ringstadbakken».

Den ble bygd da jeg var ganske lita, det første rennet der var visst i 1931. Det fulgte mye liv med hoppbakken. Hver søndag kom det mange for å trene. Fra Sørumsand og Fossum kom de med Tertitten og gikk av på hold-eplassen «Ørken» like ved oss. Dette stoppestedet lå omtrent midt mellom stasjonene på Kvevli og Mork. Da var det enda et stykke å gå for å komme helt bort til bakken, med hoppeskia på nakken. Noen ganger gikk de på hoppeskia også. Det var ikke uvanlig det, jeg husker at det kom gutter fra både Aurskog og Finstadbbru på ski. Og Skansegutta! Det var mange av elevene på Skansen som var gode til å hoppe, og det var en hoppbakke nede på Blaker fra Skansevollen og ned i lia på nordsida. Men for å trene skikkelig kom de gående på hoppeskia sine til Ringstadbakken om søndagene. Det var moro å se på når hopperne trente, men det var ingenting i mot festivitassen når det ble arrangert renn!

Det var ofte, for det var både distriktsrenn og kretsrenn, og flere ganger var det til og med landsrenn. Det første var i 1933, og det husker jeg godt! Det var påmeldt ca.100 hoppere, de mest kjente den gangen kom hit til oss for å konkurrere! Det blir sagt at det var nesten 2000 som kom og så på, men jeg husker bare at det var fryktelig mye folk, og de fleste kom med Tertitten. Det var jo ikke så mange som hadde bil enda. Det ble satt opp ekstraplog helt fra Oslo, på Sørumsand gikk de over på Tertitten, og så gikk alle av på Ørken. Slik var det alltid når det var store renn. Ørken var et veldig trafikkert stoppested den gangen!

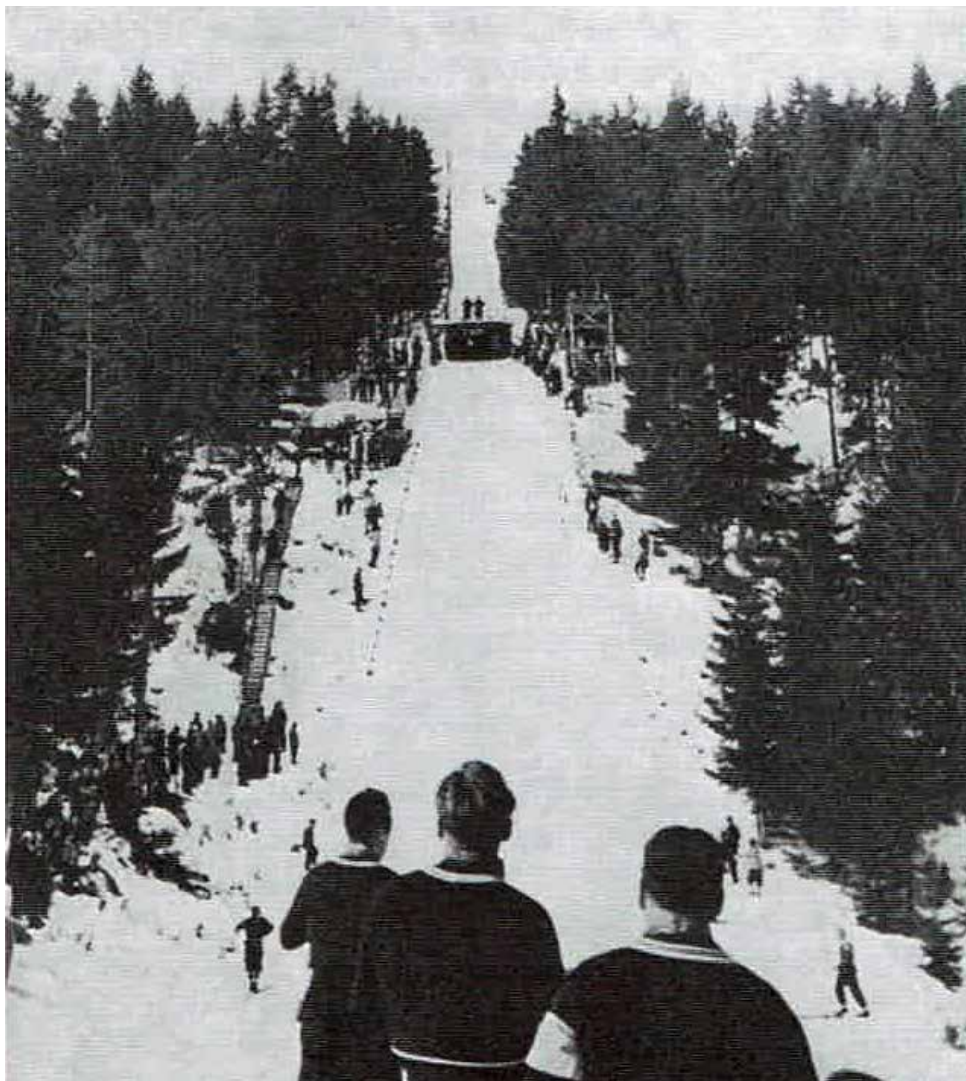
Det var mye å se på. Noen av karene var funksjonærer, og de hadde armbind eller rosetter i forskjellige farger på jakkeslaget. Doktor Hval var alltid på plass når det var renn, klar for å ta seg av det hvis noen ble skada. Det hendte

vel ikke så ofte, tror jeg, men en gang husker jeg at det ble fyrte opp i storstua hjemme. Da var det en som hadde brekt beinet og måtte ligge der til noen kom og hentet ham med bil.

De fleste av publikum hadde med seg termos og store matpakker, men på en slik lang dag trengtes det påfyll. Så på hver side av unnarennet nede i bakken var det alltid salgsboder når det var renn. Her var det naboer til bakken som rigget seg til, Gudbrand Bjørnstad fra Jødahl drev den ene og Martin Ihlebakk fra Fjellet den andre. Da ble de på en måte konkurrenter, men det gikk bra, det var kunder nok, så salget gikk nok bra for begge. De hadde hver sin «feleovn» som vi kalte det, en rund ovn med ovnsrør som gikk rett opp i været, og ilegg nederst foran. Her ble det kokt kaffe i svære bedehuskjeler. Det var nok godt med noe å varme seg på, og antakelig hadde folk med kopper sjøl. Kanskje litt «fløte» til kaffen også? Den var gjerne blank og varmet nok ekstra godt! En fikk også kjøpt «noe attåt». Her var det boller og kringler, så kvinnfolka hadde nok stått på, for alt var hjemmebak. Pølser ble ikke solgt mens jeg var jentunge, men seinere var det noe som kaltes «skibakkepølser», og det var nok slike lange, tynne wienerpølser. Det var renn i Ringstadbakken lenge etterat jeg ble voksen, og kjente hoppere som Arnfinn Bergmann og Tormod Knutsen hoppet her på slutten av 50- og begynnelsen av 60-tallet. Da hadde folk fått biler, og da stod bilene parkert på jordene rundt, men også langs veien – helt fra Mork til Skugstad.

Men da jeg vokste opp, var det nesten ingen biler, vi brukte hest og slede om vinteren. Vi hadde alltid to hester, de gjorde nytte for seg i tømmerkogen i tillegg til å dra sleden med alt som skulle fraktes, enten det var folk eller annet. Det var alltid sledefore, og ofte mye snø. Brøyting av vegene var et stort problem noen ganger. Gardsvegen vår gikk over ei åpen slette, og det blåste ofte igjen like etter at det var brøytet. Noen ganger ble skavlene så harde at det var vanskelig å komme gjennom dem. Det var jo ikke så svære redskapen de hadde heller, det var en treplog som hesten dro.

Hestene var de viktigste dyra på garden, og pappa var interessert i hester. Om vinteren pleide han å dra på «Marken» i byen, altså Oslo. Det var første uka i februar, og jeg husker det godt, for han hadde jo av og til med noe

Ringstadbakken i Blaker

til oss som var hjemme også. Det var ikke så ofte noen var i byen, så han hadde mange ærender da. Ny hest kunne det også bli. Hesten kom med toget til Blaker stasjon, og så måtte pappa ned dit for å hente den. Det var spennende å se den nye hesten når de kom hjem.

Vi ungene måtte hjelpe til hjemme. Det var en selvfølge at vi fikk plikter så fort vi var store nok til å klare det, og det var likt for både gutter og jenter. Vi bar inn ved, for vedkassa måtte alltid være full. Så hjalp vi til i fjøset. Nappe høy var en tidkrevende jobb, for i høygolvet var det så hardstappa at du bare fikk tak i litt om gangen. Men det kunne vi greie selv om vi var ganske små. Etter hvert som vi ble større, måtte vi være med og måke og sope og strø for dyra. Vi lærte tidlig å mjølke også, alle kuene ble mjølka for hånd den gangen. Fra jeg var ti-tolv år gammel kunne jeg fint mjølke ferdig ei ku. Så var det å gå og tømme bøtta ned i silen på det store mjølkespannet, og da kom det gjerne en flokk med katter og skulle ha «silsup». Det var egentlig ganske hyggelig å være med i fjøset, for dyra

gjorde at det var lunt og godt der inne.

Selv om vi måtte hjelpe til med arbeidet, hadde vi god tid til å leke. Den gangen gikk vi på skolen bare annenhver dag, og jeg kan ikke huske at vi brukte så veldig mye tid på lekser. Vi hadde ikke så mye annet å ta oss til enn det vi fant på sjøl, og når jeg tenker tilbake, tror jeg det var bra. Vi hadde det ganske fritt, de voksne la seg ikke så mye opp i det vi ungene holdt på med. Det var kanskje ikke så mye som var farlig heller? Vi fikk så klart beskjed om å passe oss for toget, men det var jo ikke så ofte Tertitten ruslet forbi, og særlig fort gikk den ikke. Så måtte vi passe oss for isen på åa, for noen ganger lekte vi der med spark. Det var en gutt som gikk gjennom isen en gang, og det holdt visst på å gå så galt at han nesten ble der. Men de andre fikk dratt ham opp, så alt gikk heldigvis bra! Og som oftest går det jo bra. Vi hadde en god barndom, og jeg hadde unt unger av i dag å ha det så trygt og fritt - og ikke minst: Nok snø og is til å ha det moro ute om vinteren!»

SØRVALD SNEKKERSKOLE 1938: Her står Alf Henry Heder og Oddvar Hasle side ved side som elever ved Sørvald snekkerskole i 1938. Oddvar Hasle i lys bukse, og Alf Henry Heder til høyre (nummer to fra høyre i første rad). Foto Privat.

Gitarfabrikken i Sørum

av Randi Fjørstad

En liten notis på internett vekket min nysgjerrighet forleden. Den handlet om et instrument som ble innlemmet i Rockheim DigitalMuseum i Trondheim i 2014. Instrumentet er en norsk-produsert gitar, kalt Skau-gitaren. Den ble produsert her i Sørum i løpet av den perioden vi hadde et snekkerverksted på Lundermoen. Gitaren, som er oppkalt etter den norske gitaristen, gitar- og forsterkerprodusenten og noteforleggeren Oscar Skau, er en akustisk kassegitar. Den kalles også orkestergitar.

Skau-gitaren var veldig populær blant Norges første rockere på 1950-tallet, blant dem Per Elvis Granberg og Rocke-Pelle. Men også gitaristen Robert Normann og etablerte jazz-gitarister som Finn Westby og Jan Berger spilte på Skaus gitarer.

Gitaren ble utviklet av Oscar Skau og de først gitarene ble produsert av Hansen & Christiansen Strenginstrumentfabrikk i Fredrikstad. Den kom på markedet tidlig på 1950-tallet. Oscar Skau innledet imidlertid ganske raskt et samarbeid med instrumentmakerne Oddvar Hasle og Alf Henry Heder. Hasle og Heder var nabogutter og gode kamerater fra Lundermoen i Sørum. I 1938 tok de to kammeratene utdanning ved snekkerskolen på Sørvald. De var også medlemmer i «Landjorda idrettslag». Senere fikk begge erfaring fra arbeid hos Hagstrøms gitarfabrikk i Grorud, Oslo. Det var der de ble kjent med Oscar Skau.

I 1951 startet Hasle og Heder sin egen gitarproduksjon på Lundermoen. Først holdt de til i et lite hus tilhørende Jens

Molund, midt på Lundermoen. I 1957 bygde de et eget, større lokale like vest for det gamle. På det tidspunktet skilte Hasle og Heder lag, men begge fortsatte å produsere gitarer. Oddvar Hasle var den som arbeidet videre i det nybygde lokalet. Han fortsatte produksjonen av Skau-gitarer frem til 1960. Siden den gang har bygningen vært leid ut til ulike firmaer. I dag eies bygningen til den gamle gitarfabrikken av en motorsykkel-klubb.

Alf Henry Heder innredet i 1956 produksjonslokaler i underetasjen i bolighuset sitt på Lundermoen. Der fortsatte han å produsere gitarer frem til 1963, både Skau-gitarer og en del andre modeller. Da markedet etter hvert ble oversvømt av rimeligere japanske gitarer endret han produksjonen og spesialiserte seg på kasser til forsterkere og høyttalere etter oppdrag fra firmaet Telrad Radiofabrikk i Oslo. Dette drev han med frem til 1975. Da overtok en av hans ansatte, Bjarne Moen, produksjonen av forsterker- og høyttalerkasser. De første årene drev Moen i Heders gamle lokaler, men

i 1979 flyttet Moen virksomheten hjem til sin egen eiendom, også den på Lundermoen. Der fortsatte Moen produksjonen frem til han døde i 1995. I mange år var gitarproduksjonen en veldig viktig arbeidsplass i bygda. Den ga arbeid til rundt regnet 10 ansatte. Enkelte arbeidet der i mange år, andre i kortere perioder.

Slik endte det drøyt 12 år lange gitareventyret fra Sørum, og en til sammen 40 år lang produksjon av produkter knyttet til musikkbransjen. Rundt om i inn- og utland finnes det fortsatt mange flotte, akustiske Skau-gitarer, laget av kvistfri gran i lokket, bjørk i halsen og nøttetre i gripebrettet. Man regner med at produksjonen kom opp i ca. 10 000 til 11 000 gitarer, samt noen ukuleler i tillegg. Og en av Skau-gitarene fra Hasle og Heders gitarverkstedet på Lundermoen i Sørum er altså nå å finne i den historiske samlingen til Rockheim DigitalMuseum i Trondheim.

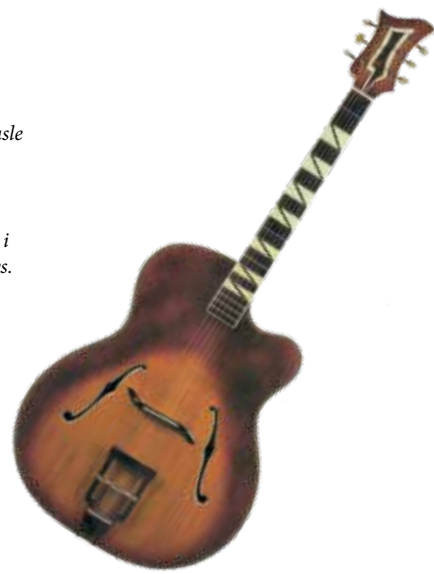
Kilder:

Sørum bygdebok bind 4, Rockheims internettside, besøk i Rockheim, Eivind Heder, Torun Hasle Evensen

◀ Her henger gitaren produsert av Hasle og Heder. Den har fått en fin plass i Rockheim. Gitaren har tilhørt Arne Bendiksen. Han brukte denne gitaren under store deler av sin karriere, bl.a. i den perioden han spilte i The Monkeys. Foto: R. Fjørstad

▶ Den populære Skaugitaren som ble produsert av Hasle og Heder på Lundemoen i Sørur.

◀ Arne Bendiksen med gitaren som nå henger i museet. Den er godt brukt med mange skrammer og sår etter en lang karriere. Foto: R. Fjørstad

▲ Oddvar Hasle. Foto Privat

◀ Alf Henry Heder. Foto Privat

TAKK TIL VÅRE SPONSORER

interoptik
Nordfonn

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonn@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 (18)

BYGDESERVICE

Sørums Begravelsesbyrå
Nilsen as Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no

Tlf: 63 82 88 80

T&B Hansen
Installasjon AS

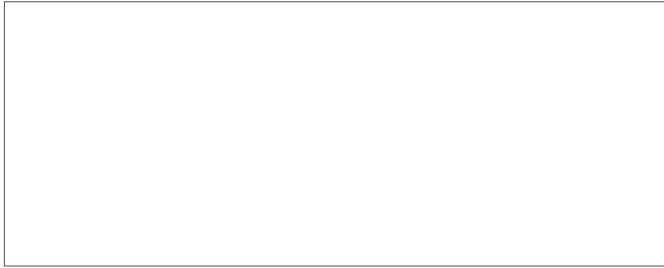
Økland & CO
Sørumsand

**Akershus
Energi**

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
AASGAARDVEGEN 230
1923 SØRUM

ISSN 1894-8154

Gitarfabrikken i Sørum

Gitarfabrikken lå i Haldenvegen 635. Den ble bygget av Hasle og Heder i 1957.
Foto: R. Fjørstad